

a lélek, a lét mélyéből akkor kerülnek fölszínre a nagyobb, alapvető hiányérzetek.” Ha tehát megismerjük a falusi társadalom átrétegződésének körvonalait, az életmód változásait, fel kell figyelniünk a falusi tudatforma, a gondolkodásmód átalakulására is.

Kunszabó Ferenc könyvében sikeresen alkalmazza egzakt szociológiai kutatásainak és szociográfusi élményeinek tapasztalatait. Talán mert a szociológus néhol elnyomja a szociográfust, a szakemberek többre értékelhetik könyvét, mint a laikus olvasó. Sok az általános megállapítás, nemegyszer a sárközi—sárpilisi rovására. De éppen az általános révén tud olyan megállapításokat tenni, amelyből a mai magyar falu képének körvonalait kitapinthatjuk, s nemcsak azt tanuljuk meg, hogyan fest 1970-ben Sárpilis, hanem analógiákat is tudunk keresni.

A könyv egyik kritikusa állapította meg, amit nekünk is feltétlenül ismételnünk kell, tanítani kellene minden kezdő szociográfusnak, hogyan lehet „nyelvet” szerezni, aki a későbbiekben informátora lesz az írónak. Kudarok lesnek rá kezdetben, be kell tartania a kérdezett közösség által diktált játékszabályokat, s ha meri vállalni a kezdeti kudarcot, elfogadja a játékszabályokat, és nemcsak könyvekre támaszkodik, akkor az információ széles özőnben áramlik felé.

SZENTIRMAI LÁSZLÓ

Hidas Antal: Hold iramlott, nap süttött

Bármennyire is a *különbség* a szembeszökő első pillantásra az utóbbi években született Hidas-versek és a régebbiek között, a *folytonosság* legalább ennyire lényegükhöz tartozik. Igazán csak e két elem együttes és egyforma erősségű hangsúlyozása mellett érthető és értékelhető lírájának legújabb szakasza, amelyet az 1970-ben megjelent *Villanások és villongások* s ez a mostani kötet képvisel.

A változás kétségkívül óriási: az út a pályakezdés szenvedélyesen szárnyaló, patetikusan áradó verseitől — több közbülső állomáson keresztül — az aforizmaszerűen tömör gondolati költeményekig vezet. A mai Hidas legfőbb jellemzője a formailag dísztelen, puritán gondolati lényegretörés, a szinte maximumig megtisztított eszme kimondása. Ez a gondolati sűrítés persze elvontan nézve ugyanannyira lehet a hibák, mint az erények forrása, mert nagyon könnyen lapos bölcselkedést eredményezhet. Hidas azonban úgy fogalmazza meg verseiben a valamilyen szempontból lényeges igazságokat, hogy látszólag ugyan egyedül a szűken vett gondolat érvényessége a döntő, de valójában mindig hagy finom, sokszor láthatatlan kapukat. tágasabb terekre.

Módszerének egyik legszebb példája az alábbi költemény:

*Hiszen jól van az,
hogy minden haza,
a mi hazánk is
a benne élőknek
a világ tengelye.*

*De az is igaz,
hogy egyetlen ország,
a mi hazánk sem
tengelye a világnak.*

A két versszak kezdősora nélkül mindez prózában is nyugodtan leírható, közheleyszerű szentencia lenne, bármily igaz is egyébként. A szimpla toldaléknak tűnő „hiszen jól van az” és „de az is igaz” révén válik költészetté az, ami máskülönben száraz életbölcességként hatna, mert általuk, a bennük levő diszkrét indulati elemmel történik művészi utalás arra a mögöttes költői élménysorra, ami ennek a letisztult gondolatnak háttérét, alapját képezi. Arra, hogy nem hideg fővel kikövetkeztetett tétel ez, hanem megélt, megharcolt vélemény; vagyis a kristálytisza gondolat mellé eme sorok közvetítésével betolul a költeménybe *A gyarmatok kiáltanak*, a *Vágyódunk utánad* és az *Újra otthon* ciklusok verseinek széles asszociációs rétege, gazdag érzésvilága (e két sor fontosságát jelzi a „látható forma” is, a beljebb eső sorkezdés). Ezért fűti át verseit a *személyes érdekelttség* akkor is, ha mondandója közvetlenül személytelennek tűnik.

Nem kell bizonygatni, hogy ez már önmagában nagyon lényeges *folytonosság!* Néhány évtizeddel ezelőtt azt írta egyik versében Hidas, hogy „Hűl már a vers. Álomhoz készül a költő. / Lassanként bölcs lett.” Mai lírájáról mindez még fokozottabban elmondható, azzal a megszorítással azonban, hogy a hűvösebb tónusban és bölcsességben lappangón-megbűvön, megszünten-megtartva ott van, ott maradt a szenvedély is, s e versek szépségének egyik titka éppen ebben van. Ennek — s természetesen a világnézeti pozíciónak — köszönhető, hogy szó sincs ezekben a versekben belenyugvásról vagy mindent megértő filozófálgatásról. Sőt, a személyességgel átítatott lényeglátó, aforizmaszerű gondolat sokszor hevesebben tagad vagy igenel, mint előbbeni költészetében a sodró lendületű pátosz, legyen szó akár a szorosabban vett közéleti, akár a költői-művészi ars poeticákat s magatartásokat érintő témákról.

Szerencsésen találkozunk ebben a verstípusban a napjaink társadalmi valósága által objektíve is determinált elmélyültebb lírai gondolatiság követelménye Hidas gazdag költői és élettapasztalatával, ítélni tudásával. Hajlama és képessége az aforizmaszerű lírai kifejezés iránt már régebben is megmutatkozott, főleg az 1938–52 között írt *A nehéz idők verseiből* ciklusban, de ami ott még szűkebb horizontú, emócióközpontú és esetlegesen előforduló volt, azt utóbbi két kötetében tartalmilag szélesebb távlatúvá, intellektuálisabbá s tudatos verselési móddá tette, értékeset és sok szempontból újszerűt alkotva ezzel. Mégis, a *Hold iramlott, nap süttött* számos erénye mellett már e verstípus huzamos uralmon való fenntarthatóságának problematikusságát is mutatja.

A *Villanások és villongások* egységesebb s erőteljesebb kötet volt, hozzá képest a mostani a források elapadásáról árulkodik, nem véletlenül. E verstípus lehetőségei ugyanis bizonyos értelemben erősen korlátozottak: jellegénél fogva mozaikokat ad, szélesebb szintézist nem, ez utóbbi megteremtéséhez előbb-utóbb szűknek bizonyul. Még akkor is, ha a kötet kompozíciója olyan mesteri, mint a *Hold iramlott, nap süttötté*, amelyben az egymást követő versek magasabb rendű, s épp e kapcsolódás révén többletmondandót sugárzó láncolatlá fonódnak össze. Bizonyára nem végecsél ez a verstípus Hidas Antalnál, hanem állomás — nagyon jó és hasznos állomás az átfogóbb lírai szintézishez vezető úton. (*Szépirodalmi*, 1972.)

VÖRÖS LÁSZLÓ